

غلبه بر تعریف ناشدگی، تفکیک غیر شفاف و ساختار نیافتگی روش‌های تحقیق کیفی: راهکاری مبتنی بر تفکیک ابزار از روش پژوهش

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۱۵

کد مقاله: ۲۳۱۱۱

هادی فرهنگدوست^{۱*}، فائزه نبوی^۲

چکیده

مطالعات علوم انسانی در دوران معاصر، روش‌های مختلفی در فرایند انجام پژوهش، برای مسئله تحلیل داده‌های گردآوری شده به منظور دست‌یابی به واقعیت پدیده‌های محیطی و اجتماعی تجربه کرده است. یکی از ریشه‌دارترین این روش‌ها، تحلیل محتوا می‌باشد. هدف پژوهش جاری بررسی کوتاهی بر سیر تحول این روش و بررسی گونه‌ها و بازشناسی جایگاه آن از دید روش‌شناسی، از جمله تفکیک رویکرد از روش‌های موجود، پیرامون استفاده از تحلیل محتوایی برای دستیابی به واقعیت است. بدیهی است توجه به ضرورت افزایش کارایی تحلیل محتوا از طریق تفکیک ابزار (تکنیک) از روش (رویکرد)، ضمن افزایش دقت و کاهش هزینه‌های پژوهشگری، باعث افزایش انطباق بین متن با واقعیت، بواسطه افزایش ارتباط و انطباق بین داده‌های ورودی با اطلاعات استخراج شده می‌گردد. بدین منظور، پژوهش جاری به روش کیفی، ضمن بررسی منابع کتابخانه‌ای به قصد تحلیل و تفسیر روش‌ها و نظرات تحلیل محتوایی، تلاش کرده است نقش روش‌های تحقیق موجود در شکل‌دهی به وجوه نظری واقعیت در متون را، ملاکی جایگزین برای تفکیک رویکرد از روش معرفی کند. کاربرد نگاه اصلاح‌کنندگی و توسعه‌ای بکار گرفته شده در این پژوهش، از یکسو تفاوت و تشابه روش‌های کمی و کیفی را در دستیابی به واقعیت بیان می‌کند، از دیگر سو، همین تفاوت‌ها را ملاک اصلاح شاخص‌های تفکیک بین رویکرد و روش قرار داده است. این نوآوری در یکدست‌سازی رویکردهای پژوهشی بر اساس نقش آنها در فرایند تولید علمی است. در حقیقت، در این پژوهش، شاخصه تفکیک بین رویکردهای پژوهشی، بجای اولویت دادن به فرایند بهره‌گیری از روش‌های تحلیل محتوایی، به مسئله نقش تحلیل محتوای متون علمی در فرایندهای ترویج، تطبیق، تولید و اکتشاف علمی توجه دارد. این امر، به خودی خود، نوعی تغییر دیدگاه روش‌شناسی است که ضمن کاهش آمیختگی روش و رویکرد، مسئله انتخاب آگاهانه رویکرد پژوهشی و استفاده هوشمندانه از روش‌های محدود و منعطف بیان شده را سامان می‌بخشد.

واژگان کلیدی: روش تحقیق، روش‌شناسی، رویکرد پژوهش، ابزار پژوهش، واقعیت‌پنداری

۱- کارشناس ارشد معماری اسلامی، گروه هنر و معماری اسلامی، دانشکده هنر و معماری اسلامی، دانشگاه بین‌المللی امام رضا ع، مشهد، ایران (نویسنده مسئول) h.farhangdoust@imamreza.ac.ir

۲- دکتری تخصصی معماری، عضو هیئت علمی گروه معماری، آموزش عالی بینالود، مشهد، ایران